

klare tematiske overskrifter, og redaktionelt er der sikret en klar arbejdsfordeling mellem forfatterne, herunder blandt andet med henvisninger mellem bidragene, så det samme ikke fortælles flere gange. Det er lykkedes, om end gentagelser af gode grunde ikke helt har kunnet undgås. Og det er alene i petitesseafdelingen, når en ubefæstet læser s. 88 noterer, at Århus' skolelægeordning allerede indførtes i 1899, men s. 279 bliver klar over, at ordningen ophævedes igen i 1906 for først at blive genindført i 1948. På nogle områder gik udviklingen langsomt i Århus, selv om det på de fleste områder gik stærkt, ikke mindst erhvervsmæssigt. Byens handelsstand havde sin væsentlige andel heri. Den konkurrerede i en stor del af perioden med succes med København og til dels Hamborg, ligesom den ved sin aktive medvirken ved oprettelsen af universitetet var med til at bringe videnskaben til byen. Rigtig hovedstad blev byen ikke, men næsten.

Per Boje

Vagn Jensen: *Billeder af Holmes historie*. (Aarhus Universitetsforlag, 1998). 48 s., 118 kr.

Poul Larsen: *Billeder af Brabrandts historie*. (Aarhus Universitetsforlag, 1998). 48 s., 118 kr.

I sin serie af historiske billedbøger har Aarhus Universitetsforlag i 1998 udgivet yderligere to bøger, som omhandler sogne/forstæder, der i dag er en del af Århus by. Tidligere er Viby (1994), Vejlbjerg (1995) og Højbjerg (1997) blevet behandlet.

Bøgernes titler skal tages helt bogstaveligt, idet der ikke er tale om egentlige sognehistorier, men derimod om vandringer i billeder gennem sognenes historie. Fotografiets korte historie begrænser det til en fokusering på de seneste 100-150 år. Til gengæld har udvik-

lingen netop i denne periode markant ændret disse områder fra traditionelle landsogne til moderne købstadsforstæder.

Via en række typiske og velvalgte billeder samt en tilhørende tekst, der vidner om en stor indsigt i de lokale forhold, kan denne store omvæltning i disse forstadsområder følges på nært hold. De ca. 50 udvalgte billeder, som hver bog bygger på, må naturligvis blive styrende for bøgernes indhold, men med disse 50 »knuder« lykkes det alligevel at komme vidt omkring; mange forskellige lokale begivenheder, personligheder, bygninger og institutioner får ord og billeder med på vejen.

Vagn Jensen starter sin billedhistorie om Holme med Holmes Kirker (både den ny og den nedlagte) og kommer siden i billeder og tekst omkring blandt andet skolerne, herunder rejsegildet på den ny skole i 1925, og en række personligheder som f.eks. grisehandler Eske Peder Knudsen og arbejdsmand Simon Hansen (Simon Kotrækker) samt den hårdt prøvede Anna Christina Persdotter. Et spændende interiør-billede fra Holme Brugsforening i 1915 samt Holmes ældste kornmølle i form af et billede fra 1898 har f.eks. også fundet vej, ligesom et billede af det lokale gadekær i 1904. Også jordforbedringen i 1920'erne og den dertil anlagte mergel-togbane fra Fløjstrup til Holme omtales; dette illustreres med et godt billede med mergelpålæsning af hestevogn. Af nyere billeder kan nævnes et hold fastelavnsdrenge fra 1938, grundstenslægningen i 1958 for virksomheden A/S Sabroe og et billede fra Holme Bibliotek ved indvielsen af de nye lokaler i 1978.

Poul Larsen har for Brabrandts vedkommende også valgt at starte med sognets kirke. Siden følger blandt andet et par billeder fra Brabrand bys hovedgade fra omkring år 1900. Hjuldamperen

»Vega«, der sejlede med århusianske turister på Brabrand Sø o. 1910 er kommet med ligesom en skinnebus nær Brabrand Station i 1923 – i modsætning til Holme var Brabrand jo en stationsby. Et herligt billede fra telefoncentralens omstilling i Brabrand i 1918 med blandt andet bestyrerinden Karoline Danielsen vidner om de forandringer, der er sket. Flyvemaskinen »Liberty« omkranset af nysgerrige Brabrand-folk erindrer om bysbarnet Holger Høiriis, der i 1931 vandt stor lokal og national berømmelse som den første dansker, der krydsede Atlanten i luften. Af andre emner, der får en billedbehandling, kan nævnes et togsammenstød i Brabrand i 1936 samt Brabrand byfest i 1968, der i øvrigt var en lokal konkurrent til Århus Festuge. Byens nyere historie forbindes naturligt med Brabrand Boligforenings store byggerier, og det er illustreret med både et luftfoto over Søvangen samt et billede af Gellerupparken under opbygning i 1967, men også Gellerupscenen og Bazar Vest får billeder og et par ord med.

Bøgerne henvender sig først og fremmest til interesserede i den lokale historie, men det bærende i bøgerne, nemlig de mange gode og tidstypiske billeder, appellerer også bredere til andre historisk interesserede. I denne forbindelse burde bøgerne nok have været forsynet med oplysninger om, hvor originalbillederne er fundet. En stor del af dem er utvivlsomt udlånt fra lokalarkiverne i områderne eller fra Lokalhistorisk Samling ved Hovedbiblioteket i Århus, men der kan meget vel også være benyttet billeder andre steder fra; nogle er måske også i privat eje.

Svend-Erik Christiansen

Ingeborg Christmas-Møller og Gorm Bruun Hansen (red.): *Himmelev sogns historie*. (Roskilde Museums forlag, 1995). 287 s., 225 kr.

Himmelev sogn ligger umiddelbart nordøst for Roskilde købstad og omfatter den inderste del af Roskilde Fjords østkyst til og med Risø samt blandt andet øen Elleøre i Roskilde Fjord. Endvidere blev Roskilde Adelige Jomfru Kloster i 1871 en del af sognet. I dag går Roskildes bygrænse midt igennem sognet, der oprindeligt var centreret omkring de to landsbyer Himmelev og Veddelev.

Bogen er udarbejdet af en lokalhistorisk gruppe, og den bygger i vid udstrækning på tidligere undersøgelser, der er blevet publiceret af Roskilde Museum, og interviews indsamlet af Roskilde Lokalhistoriske Arkiv.

At skrive en sognehistorie, der er udbytterig for en bredere kreds, er ikke nogen nem opgave. Forfatterne har set det som deres opgave at sætte navn på og fortælle om folk i sognet. Her støder man uvægerligt på to problemer. For det første: hvem skal vælges ud? Og for det andet: skal de udvalgte historier også være interessante for læsere uden lokal-kendskab? I dette tilfælde er det lykkedes at skabe et værk, der er glimrende lokalhistorie med perspektiver, der rækker langt ud over Himmelev sogn.

Det konstateres indledningsvis, at beboernes liv og færden i høj grad bestemtes af den gode landbrugsjord, den kystnære beliggenhed og naboskabet med den betydningsfulde købstad Roskilde. Som et vigtigt underpunkt kunne have været fremhævet, hvem sognets bønder var fæstere under. Der var ingen godser i sognet, og på udskiftningstiden var ingen fæstere under private godsejere. Da ejede Bistrup, Københavns Magistrats gods, størstedelen af sognet fulgt af Duebrødre Kloster, Roskilde Adelige Jomfru Kloster og Universitetet. Det må have haft stor betydning for samfundsudviklingen i sognet.

Til gengæld fremhæves det, at der ikke var noget mejeri i sognet. Det umiddelbare naboskab med Roskilde be-